

Верховний
Суд

Проста мова юридичних документів – що це і навіщо?

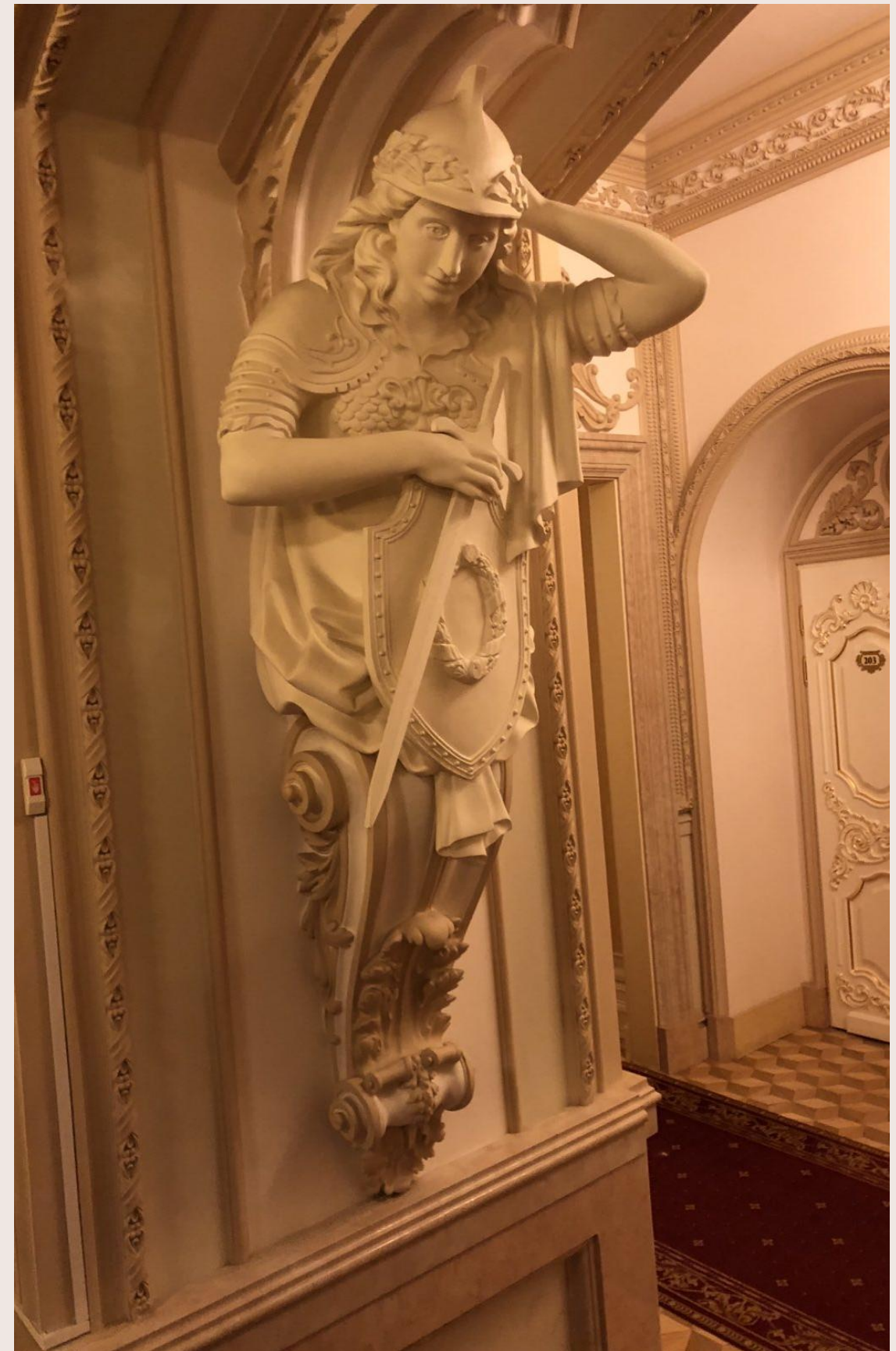
Plain legal language – тренд сучасної мови права чи вимога до якості юридичних текстів?

Олена Кібенко,
суддя Верховного Суду

24 червня 2025 року
НаУКМА

План:

1. Навіщо писати просто й зрозуміло?
2. Для кого ми пишемо?
3. Чи є проста мова “побутовою”?
4. Секрети простої мови (“антиканцелярит” та структурування речень та тексту).
5. Як написати судове рішення?
6. Як пишуть судді за кордоном?

Навіщо писати просто і зрозуміло?

Світова тенденція в праві

“Проста юридична мова”

Викладення документа простою мовою означає,

що слова, структура тексту та дизайн документа є настільки простими й зрозумілими,

що **читач** легко знаходить ту інформацію, яка йому потрібна, розуміє те, що написано, і може користуватися цією інформацією (без консультацій з фахівцем у галузі права).

Проста мова – як обов'язок держави (в багатьох країнах є закони, які зобов'язують всі публічні органи та інституції писати та спілкуватися простою мовою)

Для приватного сектора – проста мова це вибір, але “must have” (для того щоб тебе зрозуміли).

- Постійне збільшення інформаційного поля негативно впливає на когнітивні здібності людини, викликаючи “кліпове мислення”, потяг до спрощення, відсутність часу для глибокого аналізу подій
- Контент спрощується (люди звикають до інформації у форматі фейсбука, твітера, інстаграма)
- Сприйняття людиною інформації погіршується, все що не user-friendly або reader-friendly – ігнорується
- Приблизно за тиждень пересічна людина сприймає і обробляє більше інформації, ніж житель середньовічного міста за 50 років.

Компанії великої четвірки з 2017 року використовують таку структуру подачі тексту клієнтам:

- Меморандум (правовий висновок) – 50 сторінок
- Коротка версія меморандуму – 10 сторінок
- **Коротка версія короткої версії меморандуму – 1 сторінка** (по суті, це стислий висновок, відповідь на запитання)

Велика Палата Верховного Суду у [постанові](#) від 16 грудня 2021 року у справі № 11-164сап21 щодо дисциплінарної відповідальності судді висловила свою **правову позицію щодо простої мови судових рішень**:

Не повинно виникати сумнівів чи заперечень відносно того, що всі судові рішення повинні бути:

- **зрозумілими, викладеними чіткою і простою мовою** і це є необхідною передумовою розуміння рішення сторонами та громадськістю;
- для цього потрібно **логічно структурувати рішення і викласти його в чіткому стилі, доступному для кожного**;
- у викладі підстав для прийняття рішення необхідно дати відповідь на аргументи сторін та доречні доводи, здатні вплинути на вирішення спору;
- виклад підстав для прийняття рішення не повинен неодмінно бути довгим, оскільки необхідно знайти належний баланс між стислістю та правильним розумінням ухваленого рішення.

Що таке зрозумілий текст?

Побутова мова vs. “юрня”

Аркадій Бущенко, суддя Верховного Суду:

- «Юридична спільнота, як практиків, так і науковців, вважають, що мають висловлюватися **малозрозумілою мовою... юрнею** замість того, щоб просто і ясно викласти навіть ті ж обставини справи».

Поради від судді Верховного Суду США
Антоніна Грегорі Скалія як писати ефективні
юридичні тексти:

не вживайте тих слів, через які над вами би
сміялися, якщо б ви їх сказали на вечірці

Юридичний документ - **це не художній твір**, прочитання якого має наводити читача на тривалі роздуми чи викликати в нього захват від багатства лексики, краси художніх зворотів митця.

Читач юридичного документа має чітко і без зайвих зусиль розуміти його зміст.

Тест «10-річна дитина» або «ТВІЙ дідусь»

Тест «розумної людини з
середньою освітою»

Тест «студента юрфака»

Для кого пишемо?

Судове рішення (1 інстанція) - для кого пишемо?

Судове рішення (1 інстанція)

Перше коло

- для адвокатів/правників, які представляють учасників справи
- для учасників справи;
- для виконавця судового рішення;
- для інших суддів – колег;

Друге коло

- для суддів апеляційної та касаційної інстанції (якщо справа буде переглядатися ними);
- для ВРП (якщо поступить скарга);
- Для Конституційного суду України (у разі надходження конституційної скарги);
- для ЄСПЛ (якщо сторона звернеться з заявою до ЄСПЛ)

Третє коло

- для судових журналістів, для звичайних журналістів, судових аналітиків;
- для державних органів;
- для правничої, професійної спільноти (науковці, адвокати, прокурори);
- для громадського суспільства, блогерів та активістів;
- для пересічних людей (якщо рішення має суспільне значення).

Практика складання двох варіантів одного й того ж документа декількох рівнів складності

Як зробити текст зрозумілим?

Секрети “простої мови”

Ознаки канцеляризму чи лігаліз стилю

ПОЧИСТИТИ ВІД НИХ СВІЙ ДОКУМЕНТ!

Активна форма дієслова замість пасивної

Неправильно: виявлено, досліджено, обґрунтовано, доведено

Правильно: виявив, дослідив, обґрунтував, довів

Наприклад,

Рішення було ухвалене судом – суд ухвалив рішення

Судом досліджено докази – суд дослідив докази

Судом встановлено факти – суд встановив факти

Якомога більше дієслів!

Не замінювати дієслова іменниками (замість суд бере до уваги - суд враховує).

Замість двох слів – одне.

ДОЗВОЛЯЄ ВИЯВИТИ - ВИЯВЛЯЄ,

ДІЙШОВ ВИСНОВКУ – ВИСНУВАВ

ПРИПУСТИВСЯ ПОРУШЕННЯ – ПОРУШИВ

Викреслювати усталені словосполучення, звороти, канцеляризми, які не мають додаткового смислового навантаження - на сьогоднішній день, враховуючи викладене, беручи до уваги).

Ділити всі слова в реченні на робочі та неробочі (допоміжні).

Безжально викреслювати неробочі слова - наприклад, на початку абзаців у судових рішеннях часто можна побачити такі неробочі слова, як отже, **водночас, відтак, але, між тим, зокрема, так, таким чином, тобто, натомість**. Іноді вони дійсно мають смислове навантаження, але в більшості випадків є враження, що автор документа просто не може почати речення без такого ввідного слова. Якщо їх прибрати, зміст тексту не зміниться.

Не вживати аббревіатури, крім загальновизнаних

Скорочувати довгі назви (але до зрозумілих варіантів)

Закон України “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань” від 15 травня 2003 року № 755-IV – Закон про державну реєстрацію, а не Закон №755

Замість складних аббревіатур у разі їх неодноразового повторення в тексті вживати так звані **нікнейми** (замість НКЦПФР - Комісія, замість ПАТ «КБ «ПРИВАТБАНК» - Банк).

Чи потрібно писати “Закон України”?

Чи потрібно зазначати дату і номер закону чи достатньо тільки назви?

Максимально спрощувати структуру речення

Правильна побудова речення: «підмет - присудок - обставини», тобто «хто - що зробив - яким чином, де коли, як».

Уникати знеособлених речень!

Одне речення - одна думка (тезис).

«На думку апеляційного суду, слід погодитись із думкою суду першої інстанції, що оскільки відповідач, відмовляючи у задоволенні пункту 3 інформаційного запиту позивача, не встановив розміру плати за копіювання або друк та не повідомив запитувачу інформації про розмір та способи сплати фактичних витрат на копіювання та/або друк запитуваної інформації, таку відмову слід вважати протиправною з урахуванням правової позиції, викладеної у пункті 12.4 Постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України «Про практику застосування адміністративними судами законодавства про доступ до публічної інформації» від 29 вересня 2016 року № 10.»

90 слів, 4 окремих тези!

За можливості розбивати складне речення на декілька простих.
Уникати складнопідрядних речень.

Вживати якомога менше дієприкметникових та дієприслівникових зворотів (не більше одного на речення).

Чим більше в реченні ком, тим складніше його читати.

Ідеал (якого досягти важко, але треба прагнути):

- ✓ Правило «однієї коми» (не більше однієї коми у реченні)
- ✓ Правило “двох рядків” (одне речення має займати не більше двох рядків в абзаці)
- ✓ Правило “25 слів” (не більше 25 слів у реченні).

Прочитати документ уголос!

Ті речення, які є «нечитабельними» (важко вимовити, не вистачає повітря в грудях, доки дочитаєш до кінця, втрачається сенс), спрощуємо.

Людська мова - це найкращий синтаксис. Читання вголос виявляє приховані проблеми документа.

Скласти список, перелік замість довільного опису в тексті однорідних предметів, явищ, дій.

«В ухвалі Вищий господарський суд України зазначив, що відповідно до статті 1312 та підпункту 11 пункту 161 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України (в редакції Закону України від 02 червня 2016 року № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)»), які є нормами прямої дії, представництво в судах касаційної інстанції у справах, розпочатих після 30 вересня 2016 року, з 1 січня 2017 року здійснюється виключно прокурорами або адвокатами (крім представництва органів державної влади або органів місцевого самоврядування). Разом з тим, касаційна скарга відповідача у справі № 914/2772/16 подана у справі, розпочатій провадженням у суді першої інстанції 03 листопада 2016 року, та підписана посадовими особами відповідача (заступником начальника з фінансово-економічних питань регіональної філії та начальником юридичної служби регіональної філії), які діяли на підставі довіреностей від 21 та 25 жовтня 2016 року. Даних щодо адвокатського статусу цих посадових осіб матеріали справи та касаційної скарги не містять».

Вищий господарський суд України зазначив в ухвалі таке:

- 02 червня 2016 року Верховна Рада ухвалила зміни до Конституції (закон № 1401), якими було запроваджено **адвокатську монополію**;
- Конституція (з урахуванням змін) передбачає, що представництво в судах касаційної інстанції **у справах, розпочатих після 30 вересня 2016 року, з 1 січня 2017 року здійснюється виключно прокурорами або адвокатами** (крім представництва органів державної влади або органів місцевого самоврядування) (стаття 13-12 та підпункт 11 пункту 161 розділу XV «Перехідні положення»);
- норми Конституції мають пряму дію і застосовуються разом з ГПК для визначення повноважень представника;
- суд відкрив провадження у цій справі 03 листопада 2016 року;
- касаційну скаргу відповідача підписали посадові особи, які не є адвокатами (заступник начальника з фінансово-економічних питань регіональної філії та начальник юридичної служби регіональної філії, які діяли на підставі довіреностей від 21 та 25 жовтня 2016 року).

Структурувати текст документа!

Структура - це магніт, що притягує читача.
Структурований документ завжди легше читати й розуміти.

Слід виділяти заголовки, підзаголовки, ділити текст на абзаци, ключові тези, висновки.

- Бажано використовувати нумерацію частин та абзаців тексту.
- Уникати завеликих, непропорційних абзаців, розділів.

Навіщо нумерувати абзаци?

Це **зручно** при посиланні.

Роман Бевзенко:

“Це страхіття, коли я виступаю в касації і кажу, що на сторінці 18, 4-й абзац знизу, суд апеляційної інстанції щось написав”. Так це не працює. Треба говорити, що в пункті 35 постанови написано таке”.

З 2017 року розроблена і використовується суддями **структура рішення Верховного Суду**

- біля 80% суддів ВС зараз пишуть рішення з використанням цієї структури чи її окремих елементів (впровадження – поступовий і добровільний процес)
- структурування тексту – розбиття тексту на змістовні частини, виділення їх заголовками та підзаголовками, виділення висновків, нумерація абзаців, єдине форматування, спеціальний шрифт

Верховний Суд Канади

Структура рішення (на прикладі <https://decisions.scc-csc.ca/.../en/item/18836/index.do>, справа стосується особи, яка не проживала у Канаді, вбила на полюванні оленя, і коли її хотіли притягнути до відповідальності, стверджувала, що вона користується правами аборигенів на полювання, передбаченими Конституцією).

На початку рішення йде **інформаційний блок**

- ключові пошукові слова
- ключові питання, на які відповідав суд
- стислий опис змісту судового рішення (бріф), причому надається опис як основного рішення так і змісту окремих думок.
- процитовані справи із виділенням (1) **застосованого прецеденту**, (2) **прецеденту від якого провели відмежування** (пояснення чому не застосували при зовнішній подібності відносин), (3) **прецедентів, на які посилалися**. В інших рішеннях окремо виділяють **прецедент, від якого відступили**, - його зазначають першим. У цій справі такого немає.
- використані в рішенні нормативні акти та міжнародні угоди
- доктринальні джерела, на які послався суд (публікації)
- перелік рішень, які переглядалися
- представники сторін.

Верховний Суд Канади

Структура рішення (на прикладі <https://decisions.scc-csc.ca/.../en/item/18836/index.do>)

Безпосередньо сам **текст рішення** (спочатку рішення більшості, потім дві окремі думки)

- вступ (два абзаци - суть спору та ключові питання)
- бекграунд (досудова історія, факти)
- судова історія (що вирішили суди попередніх інстанцій, доволі детально)
- конституційне питання (1 абзац)
- аргументи сторін (стисло, по одному абзацу, але аргументи кожної сторони детально цитуються і розглядаються в наступному розділі)
- аналіз суду (мотиваційна частина рішення)
- резолютивна частина (апеляція відхилена).

Дві окремі думки, одна - майже така сама за обсягом як і основне рішення, друга - на один абзац, дуже стисла.

Ідеальний зразок, єдине, на що хочу звернути увагу, - слухання справи відбулися на початку жовтня 2020 року (08.10.20), 30.10.20 з'явилася повна транскрипція слухань (190 сторінок), саме рішення з'явилося в матеріалах справи 26.04.21, тобто приблизно через 6 місяців.

Структурування тексту постанови Верховного Суду

Назви підрозділів (окремих структурних частин) у постанові/ухвалі (відповідно до процесуальних кодексів, але можуть бути додаткові (вступ, історія справи, рух справи у Верховному Суді, підстави передачі справи на розгляд палати тощо – виділення таких підрозділів не заборонено)

Назви підрозділів у мотивувальній частині – два види: 1) щодо..... 2) запитання

Зміст (за кордоном поширено)

Скажі “ні”

методу написання судового рішення під назвою

“простирадло”

Тобто частка ТОВ "Плисецький гранітний кар'єр" у розмірі 30,8 % у власному статутному капіталі не припинила існування, не була анульована, а відповідно до рішення загальних зборів товариства від 10.05.2019 вона була безоплатно перерозподілена між іншими учасниками товариства (в розмірі, пропорційному їх часткам у статутному капіталі). Враховуючи те, що все рухоме та нерухоме майно ТОВ "Плисецький гранітний кар'єр" перебувало під арештом ще з 07.12.2018, це унеможливлювало будь-які законні переходи права власності, у тому ж числі на частку у статутному капіталі від одних осіб до інших. У матеріалах справи наявні копії витягу про реєстрацію в державному реєстрі обтяжень рухомого майна від 07.12.2018 № 57768661 та постанови про арешт майна боржника від 07.12.2018 ВП № 57871535 (а. с. 234- 235 т. 3), відповідно до яких накладено арешт на все майно, що належить ТОВ "Плисецький гранітний кар'єр" у межах суми звернення стягнення (32 384 605,32 грн). Відповідно до частин другої, третьої та четвертої статті 13 ЦК України при здійсненні своїх прав особа зобов'язана утримуватися від дій, які б могли порушити права інших осіб. Не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій юридичній особі, а також зловживання правом в інших формах (постанова Верховного Суду від 28.02.2019 у справі № 646/3972/16-ц). Таким чином, стверджуючи про те, що йому належить частка у капіталі у розмірі 0,15 % ТОВ "Плисецький гранітний кар'єр" по суті подало позов в інтересах третіх осіб - учасників товариства, між якими була розподілена частка цього товариства.

65. Тобто частка ТОВ "Плисецький гранітний кар'єр" у розмірі 30,8 % у власному статутному капіталі не припинила існування, не була анульована, а відповідно до рішення загальних зборів товариства від 10.05.2019 вона була безоплатно перерозподілена між іншими учасниками товариства (в розмірі, пропорційному їх часткам у статутному капіталі).

66. Враховуючи те, що все рухоме та нерухоме майно ТОВ "Плисецький гранітний кар'єр" перебувало під арештом ще з 07.12.2018, це унеможливлювало будь-які законні переходи права власності, у тому ж числі на частку у статутному капіталі від одних осіб до інших. У матеріалах справи наявні копії витягу про реєстрацію в державному реєстрі обтяжень рухомого майна від 07.12.2018 № 57768661 та постанови про арешт майна боржника від 07.12.2018 ВП № 57871535 (а. с. 234- 235 т. 3), відповідно до яких накладено арешт на все майно, що належить ТОВ "Плисецький гранітний кар'єр" у межах суми звернення стягнення (32 384 605,32 грн).

67. Відповідно до частин другої, третьої та четвертої [статті 13 ЦК України](#) при здійсненні своїх прав особа зобов'язана утримуватися від дій, які б могли порушити права інших осіб. Не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій юридичній особі, а також зловживання правом в інших формах (постанова Верховного Суду від 28.02.2019 у справі № 646/3972/16-ц).

68. Таким чином, стверджуючи про те, що йому належить частка у капіталі у розмірі 0,15 % ТОВ "Плисецький гранітний кар'єр" по суті подало позов в інтересах третіх осіб - учасників товариства, між якими була розподілена частка цього товариства.

65. Тобто частка ТОВ "Плисецький гранітний кар'єр" у розмірі 30,8 % у власному статутному капіталі не припинила існування, **не була анульована**, а відповідно до рішення загальних зборів товариства від 10.05.2019 вона була **безоплатно перерозподілена між іншими учасниками товариства (в розмірі, пропорційному їх часткам у статутному капіталі)**.
66. Враховуючи те, **що все рухоме та нерухоме майно ТОВ "Плисецький гранітний кар'єр" перебувало під арештом ще з 07.12.2018**, це унеможливлювало будь-які законні переходи права власності, у тому ж числі на частку у статутному капіталі від одних осіб до інших. У матеріалах справи наявні копії витягу про реєстрацію в державному реєстрі обтяжень рухомого майна від 07.12.2018 № 57768661 та постанови про арешт майна боржника від 07.12.2018 ВП № 57871535 (а. с. 234- 235 т. 3), відповідно до яких накладено арешт на все майно, що належить ТОВ "Плисецький гранітний кар'єр" у межах суми звернення стягнення (32 384 605,32 грн).
67. Відповідно до частин другої, третьої та четвертої [статті 13 ЦК України](#) при здійсненні своїх прав особа зобов'язана утримуватися від дій, які б могли порушити права інших осіб. Не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій юридичній особі, а також зловживання правом в інших формах (постанова Верховного Суду від 28.02.2019 у справі № 646/3972/16-ц).

ВИСНОВОК

68. Стверджуючи про те, що йому належить частка у капіталі у розмірі 0,15 % ТОВ "Плисецький гранітний кар'єр" по суті **подало позов в інтересах третіх осіб - учасників товариства, між якими була розподілена частка цього товариства**.

Чи використовувати посилання?

Так, це “розвантажує” судові рішення, спрощує його сприйняття

Постанова ВС від 15.06.2021 у справі **№ 204/6541/16-к**
(суддя доповідач Бущенко А.П.)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97736430>

Рішення ВАКС від 12.12.2022 у справі №991/5572/22
(головуючий Крикливий В.В.)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/107897920>

Чи робити виділення у тексті -
жирний шрифт, *курсив*, підкреслювання?

Аркадій Бущенко, суддя Верховного Суду:

- Буває, що юристи виділяють текст жирним шрифтом, і підкресленням, і курсивом, і все одразу... Крім роздратування, це нічого не викликає.
- Звертаюсь до юристів: якщо ви хочете, щоб суддя звернув увагу на ваш аргумент — не захаращуйте текст зайвими буквами. І тоді всі ваші аргументи будуть почуті. А якщо ви на 20-ти сторінках ніякої думки не висловлюєте, а весь текст виділяєте підкресленнями і курсивами — то це складає лише погане враження.

Скорочувати, скорочувати і ще раз скорочувати текст

Перечитувати декілька разів, щоб викидати зайві слова з речення, зайві речення з абзаців, зайві абзаци з тексту.

Ви маєте розуміти, робить навіщо потрібні кожне слово і кожне речення у вашому тексті.

Ніщо не може так покращити текст, як його безжальне скорочення.

Як написати судове рішення?

Правила логічної побудови текстів:

- ✓ Починати з головної тези
- ✓ Суть – контекст – подробиці
- ✓ Чергування теми і реми (перехід між структурними частинами, логічний зв'язок, “містки”)
- ✓ Корисний прийом - ставити запитання і відповідати на них.

- на початку кожного розділу поставте так званий **ввідний параграф (umbrella paragraph)**, щоб було зрозуміло, що саме вибудете доводити/з'ясовувати ,
- вибудовуйте **ЛОГІЧНІ МІСТКИ** між кожним попереднім та наступним розділами (параграфи – зв'язки), щоб була зрозумілою логіка викладення,
- в кінці кожного розділу робіть стислі **ВИСНОВКИ**.

інквізиторська система vs. змагальна система
моностиль vs. діалоговий стиль
текст-доведення vs. текст-спростування

Нові елементи в рішенні Верховного Суду

- ✓ Вступ
- ✓ Ключові питання

Функції вступу:

- 1) як зміст на початку книги - допомагає судді логічно викласти текст рішення (тобто виконує роль плану написання рішення), а читачеві - швидко зорієнтуватися у структурі рішення;
- 2) дає читачеві-юристу можливість вже з першої сторінки зрозуміти, які були обставини справи, у чому суть спору і на які саме питання надаються відповіді у рішенні (якщо це не те, що потрібно, що шукає юрист, то далі можна не читати);
- 3) оскільки вступ обов'язково пишеться людською мовою він ще й виконує функцію «прес-релізу», тобто висвітлює для «не юристів» зміст ухваленого судом рішення.

Майстерність сторітелінгу

Книга "Сторітеллінг (мистецтво розповідати історії) для юристів" <https://a.co/4kiym7w> звертає увагу на те, що у процесуальних документах, виступах, рішеннях важливо не просто описати низку фактичних обставин, а пов'язати їх у єдину сюжетну лінію, розповісти історію. Тобто, виділяють **факти, обставини**, як такі, та окремо **сюжет** (історію, наратив), який їх пов'язує. Такий сюжет часто додає **контекст**, необхідний для правильного розуміння та оцінки обставин справи.

У книжці сказано, що з того, як суд описав факти у вступі, з викладеної судом історії зазвичай завжди зрозуміло, яким буде рішення. Адже **за умови логічно викладеного сюжету фінал є передбачуваним.**

Суддя Олександр Гарський: через недовіру до суддів держава загнала їх у вузькі рамки процесуального законодавства. Внаслідок цього робота судді, яка мала би бути творчою, перетворилася на якесь ремісництво.

Вироки Гарського цікаво читати навіть людям, не пов'язаним з юриспруденцією — вони складаються з посилань на письменників, цитат з художньої літератури, містять епіграфи й список використаної літератури (<https://suspilne.media/207149-suddivstvo-tvorca-robota-so-citae-sudda-garskij-akij-priznacaе-citanna-ak-virok/>)

Суддя Олена Кібенко: часто чую та читаю коментарі, що суд не повинен писати бестселери, не повинен розважати читача. Але це як раз відголоски цього застарілого підходу до судового рішення як до чогось суто формального, яке має бути написано у суворому канцелярському стилі. У світі давно відійшли від такої мови судових рішень. Все більше суддів пишуть простою людською мовою, розповідають історії.

Рос Губерман “Зрозуміло. Писати як найкращі судді світу”

- Початок вашого рішення - це ваш перший шанс блиснути.
- Немає єдиної формули, але будь-який суддя, який пише вступ, вирішує три основні питання: 1) чи маю я просто написати питання, які вирішував суд, чи також надати відповіді на них; 2) наскільки детально я маю описати факти справи та висновки суду; 3) як зацікавити читача, який не є учасником справи?
- Вдалі вступи не є однаковими, як щасливі родини у "Анні Кареніній". Один може бути як наклейка на бампері, інший - займати кілька сторінок. Один розв'язує питання, що стояло перед судом, вже в кінці першого параграфу, інший створює ауру таємничості, змушує читача поринути у суддівські роздуми перед тим, як знайти відповідь на запитання "Хто це зробив" на останній сторінці рішення.
- Надавати відповідь на питання на початку судового рішення економить час читача, але робить подальший аналіз не таким цікавим, вторинним.

Є чотири відомі формули написання вступу:

- 1) **вступ-тизер** (дражнилка) – стислий та без відповідей;
- 2) **вступ-трейлер** – детальний, але без відповідей;
- 3) **вступ-саундбайт** – стислий спойлер (стислий переказ рішення, містить головний висновок);
- 4) **вступ "оп-ед"** – формат газетної передовиці, детальний спойлер (повний переказ, містить всі ключові моменти рішення).

Тизер , написаний лордом Деннінгом (вважається одним із найвидатніших британських суддів ХХ сторіччя) у справі *Cummings v. Grander*:

"Це справа про барменшу, яку сильно покусав великий пес".

Вступ із рішення судді апеляційного суду з США Даяни Вуд (справа *JCW Investments v. Novelty*) (вид вступу – трейлер).

- "Зустрічайте Фреда – "потягни мене за пальчик". Фред – білий чоловік середнього віку, із зайвою вагою, чорним волоссям з зализинами, який сидить у кріслі, вдягнений у білий светр та сині штани. Фред є лялькою і, якщо хтось потягне його за палець правої руки, він випустить гази. Він також говорить іноді грубі, а іноді смішні фрази щодо звуків, які видає його тіло, на кшталт "Хтось наступив на качку?", "Тихо, але смертельно". Фартман міг би бути близнюком Фреда. Фартман також є лялькою, білим чоловіком середнього віку, із зайвою вагою, чорним волоссям з зализинами, який сидить у кріслі, вдягнений у білий светр та сині штани. Він також пердить, якщо хтось тягне його за палець, він також відпускає жарти щодо цих звуків. Два з них дослівно співпадають з двома із десяти жартів Фреда. Зайвим є казати, що "Теккі Тойз", яка виробляла Фреда, не була задоволена тим, що "Новелті" почала випускати Фартмана, а пізніше й ляльку Санта – "потягни мене за пальчик".
- Теккі подала позов за порушення авторських прав, прав на торгову марку, та недобросовісну конкуренцію і виграла по всіх напрямках. Окружний суд стягнув 166 тис. доларів втраченого прибутку через порушення авторських прав, 125 тис. доларів втраченого прибутку через порушення прав на торгову марку та 50 тис. штрафних збитків за порушення закону про недобросовісну конкуренцію. Також окружний суд стягнув 575 099,82 долара витрат на адвоката.
- В апеляційній скарзі Новелті наводить низку аргументів, чому вона не має нести відповідальність за порушення авторських прав, також стверджує, що над Іллінойським законодавством про недобросовісну конкуренцію превалює федеральний закон, і що компенсація витрат на адвокатів має бути зменшена відповідно до договору про гонорар успіху між Теккі та їх адвокатами. З мотивів, викладених нижче, ми погоджуємося з цими аргументами".

ВСТУП (Кібенко)

1. ОСОБА_1 є учасником, що володіє часткою 50 % у статутному капіталі Товариства з обмеженою відповідальністю "Агрофірма Тера" (далі - Товариство).
2. Маючи намір провести аудит діяльності Товариства, він звернувся з вимогами про надання інформації та створення умов для проведення аудиту до Товариства, яке не виконало його вимог. Учасник стверджує, що Товариство не забезпечило аудитору можливість проведення аудиту та не надало документів.
3. Учасник звернувся з позовом до Товариства до суду. Суди попередніх інстанцій позов задовольнили частково. Товариство звернулося з касаційною скаргою до Верховного Суду.
4. Перед Верховним Судом у цій справі постали такі питання:
 - кому мають надаватися документи при проведенні аудиторської перевірки товариства на замовлення учасника - учаснику чи аудитору;
 - учасник має право на замовлення аудиту "фінансово-господарської діяльності" товариства чи його "фінансової звітності";
 - чи має бути в договорі на проведення аудиторської перевірки обов'язково зазначена назва товариства, звітність якого перевіряється;
 - чи вплив строк надання аудиторських послуг за договором на момент звернення позивача до суду;
 - чи має значення, з якою метою замовляє учасник аудит;
 - чи були позивачем одночасно змінені предмет та підстави позову.
5. Верховний Суд відмовив у задоволенні касаційної скарги, виходячи з таких міркувань.

СУТЬ СПОРУ (Кібенко)

1. Від імені двох учасників ТОВ "С Клаус" низці його контрагентів електронною поштою було розіслане повідомлення, підписане адвокатом цих учасників. У листі йшлося про неправомірні дії директора цього товариства, відкриття кримінального провадження за фактами цих дій. Також контрагенти попереджались про те, що директор товариства з 2018 року не уповноважений на вчинення значних правочинів і у випадку укладення договору з ТОВ "С Клаус" за підписом цього директора, такий правочин буде оскаржений до суду. На повідомленні містилася інформація, що виконавцем є адвокат ОСОБА_1., був прикріплений ордер адвоката на представництво учасників.

2. ТОВ "С Клаус" звернулося до суду з позовом до адвокатського об'єднання, у якому адвокат ОСОБА_1. здійснював адвокатську діяльність, про визнання інформації, викладеної в повідомленні учасників, недостовірною та такою, що порочить ділову репутацію товариства, та про спростування такої інформації.

3. Суди першої та апеляційної інстанцій у задоволенні позову відмовили. ТОВ "С Клаус" звернулося з касаційною скаргою до Верховного Суду.

4. Перед Верховним Судом у цій справі постали такі питання:

- чи є адвокат службовою або посадовою особою адвокатського об'єднання;
- хто представляє довірителя: адвокат чи адвокатське об'єднання, з яким укладено договір;
- чи несе адвокатське об'єднання відповідальність за дії адвоката, який входить до складу об'єднання, вчинені при представництві довірителя;
- хто відповідає за поширення недостовірної інформації - адвокат, який поширив інформацію, чи довіритель, якого він представляв;
- чи може адвокат бути притягнутий до цивільної відповідальності за дії, вчинені при представництві довірителя у відносинах з третіми особами;
- які докази належності особі певної адреси електронної пошти особі є допустимими;
- чи є копія електронного листа, до якої додано сканований документ (лист) і яка не підписана електронним підписом відправника, допустимим доказом (електронним або письмовим);
- чи завдається шкода діловій репутації юридичної особі поширенням інформації про вчинення її керівником кримінального правопорушення та його недобросовісну поведінку, зловживання ним службовими повноваженнями?

Вирок Бахмацького районного суду Чернігівської області від 07.09.2022 (суддя Павло Пархоменко)

I. Вступ

1. На розгляд до суду надійшло вказане кримінальне провадження за частиною другою статті 296 КК і обвинувачені своєю вину в інкримінованих діяннях не визнали.

2. Особливості даних правовідносин свідчать, що по справі необхідно дати відповідь на такі ключові питання:

1). Чи вчиняли обвинувачені діяння, які охоплюються складом кримінального правопорушення, передбаченого КК?

2). Чи доведена стороною обвинувачення винуватість обвинувачених у вчиненні кримінального правопорушення?

3). Як слід кваліфікувати діяння обвинувачених у випадку доведення їх винуватості?

3. Далі Суд послідовно буде викладати: формулювання обвинуваченого, визнаного Судом доведеним; позицію обвинувачених та потерпілих; всі надані сторонами і досліджені Судом докази, їх оцінку; обґрунтування призначення покарання кожному із обвинувачених; інші рішення, прийняті Судом.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/106131385>

Постанова Апеляційної палати ВАКС від 03.02.2023 у справі №991/6606/22 (суддя- доповідач Михайленко Д.Г.)

Історія провадження

1.Ця справа стосується застосування санкції у виді стягнення в дохід держави активів до ОСОБА_2 - колишнього голови інвестиційного підрозділу державної компанії «Ростех», співвласника контрольного пакету акцій та заступника голови ради директорів ПАТ «Корпорація ВСМПО-Авісма» (далі - також Корпорація Авісма) (том 2 а. с. 34-43, 49-58).

Найбільш складне - це почати писати
мотивувальну частину рішення.

Як перетворити хаос у голові (де перемішалися
доводи сторін, законодавство, судова
практика, власні міркування) у
впорядкований та зрозумілий читачеві текст?

Написання рішення методом запитань

- Аналізуючи ключові доводи сторін, суддя формулює для себе запитання. Таких запитань зазвичай може бути багато. Всі запитання можна поділити на певні блоки.
- Починати писати можна з любого блока і запитання. Але доцільно вибудувати **ЛОГІЧНИЙ ЛАНЦЮЖОК ВІДПОВІДЕЙ**. Бо іноді після відповіді на певне запитання, подальший аналіз вже не потрібний.
- У ході написання рішення, можуть з'явитися нові запитання. Суддя має намагатися писати в **діалоговому стилі**, ніби відповідаючи щоразу на запитання "умовного критика", який буде читати рішення. Не всі запитання треба включати в текст рішення. Це можуть бути лише умовні, допоміжні запитання, які існують лише у вашому розумі.

Написання рішення методом запитань

- 1) визначте ключові питання спору;
- 2) напишіть на які факти, норми права, судову практику ви можете послатися для підтвердження правильності вашого висновку (відповіді на питання) – **текст - доведення**
- 3) знайдіть і запишіть всі можливі контраргументи, потім поясніть, чому вони не переважили ваші аргументи (в чому слабкість цих контраргументів, їх треба розбити, не можна оминати, замовчувати) – **текст - спростування.**

Як описувати факти?

- **Очищуйте рішення від зайвих подробиць** - прибирайте з рішення будь-які факти, численні подробиці які є нерелевантними, несуттєвими, незначними щодо питань, які вирішуються судом.
- Перш за все – прибирайте дати. Замість перелічування дат, краще додавати власну оцінку, яка буде відображати пов'язаність між датами, нести певне смислове навантаження (на наступний день, у той же день, невдовзі, майже через три роки, одразу після, лише через 5 місяців після...). Уникати конкретної дати, коли це можливо.
- Крім дат, прибирайте час доби, адреси, повні назви сторін, документів, державних органів, точні грошові суми (особливо повторно), вагу, кількість, інші вимірювання, номери, повні цитати з документів (договорів, статутів). Вони вам здаються важливими, але вони лише переобтяжуть текст, читач губить суть питання у цьому мотлоху подробиць.

- **Додавайте бекграунд (контекст)** – часто сторони у процесуальних документах зосереджуються на деталях спору, певних нюансах, тоді як для того, щоб зрозуміти, з чого виник спір, іноді треба самостійно додати бекграунд.
- Що це таке? Це може бути опис ситуації, який базується на загальновідомих фактах (опис відносин між сторонами, які були до конфлікту, опис ситуації в країні чи в регіоні, ситуація в економіці, ситуація у бізнесі, зміни у законодавстві, соціальні проблеми, на тлі яких виник спір), які не завжди містяться в документах сторін.
- Бекграунд, контекст допоможе сторонньому читачу краще розібратися в ситуації. Багато суддів шукають інформацію Інтернеті, читають спеціальну літературу, щоб глибше розібратися у проблематиці спору. Але тут треба розуміти межу – не можна посилалися на факти, які не є загальновизнаними, можуть бути спростовані.

- **Виділяйте, підсвітлюйте основні факти, "додайте свій голос до кадру".** Суддя може пояснити певні факти, особливо це доцільно у складних технічних справах – суддя може викласти своїми словами складне технічне регулювання з договору. Але це вже вищий пілотаж, але для цього треба розібратися докладно наприклад у величезній інструкції, виділити головне і вміти це переказати простими словами. Звісно простіше процитувати якісь частини інструкції без жодного пояснення, але таке рішення навряд чи буде зрозумілим.
- **Розкажіть факти як захоплюючу історію,** щоб читачу стало цікаво – чим же це скінчилося. Не бійтеся додати трохи персонального підходу в опис фактів.
- **Групуйте факти у списки, підрозділи, групи.** Структурування фактів спрощує їх сприйняття, дозволяє побачити систему, зв'язок між фактами.

Як пишуть судді інших країн?

Верховний суд Сполученого Королівства

Parshall v Hackney 2013 EWCA Civ 240 (переклад Іван Міщенко, суддя Верховного Суду)

Ця непроста справа стосується невеличкого клаптику землі. На ньому навіть автомобіль не припаркувати, якщо не використати сусідню земельну ділянку (він лише два метри в ширину та 4 в довжину). Знаходиться він у районі Лондону Челсі та так багато означає для сторін спору, що ця судова інстанція буде третьою, що розглядатиме спір.

Навіть той, хто зовсім не розбирається у реєстрації прав на земельні ділянки, легко зрозуміє, що подвійна реєстрація однієї і тієї ж земельної ділянки за двома різними особами - це погані новини. Проблема полягає в тому, що спірна земельна ділянка належить або позивачу, або відповідачу, але в жодному разі обом з них одночасно.

Як пишуть судді інших країн?

Правильно сформульовані питання звучать так:

- (1) Чи мали власники ділянки #29 право заявити віндикаційний позов до власників ділянки #31 у період з 1988 до 2003 року?
Якщо мали, то постає друге питання
- (2) Чи стали власники ділянки #31 власниками за набувальної давністю, оскільки всі ці роки користувались земельною ділянкою без достатніх правових підстав

Як пишуть судді інших країн?

США, Верховний Суд штату Пенсильванія (переклад Оксани Колумбет English School for Legal Analysis & Writing)

- Джордж Джей Павлічич подав до суду на Сару Джейн, вимагаючи повернення подарунків, що він їй дарував в очікуванні шлюбу, який так ніколи й не побачив вінця нареченої. На момент заручин Джордж був втричі старший за Сару. У суперечці, що сталася згодом, Павлічич каже, що саме Сара Джейн зробила йому пропозицію руки і серця, однак Сара Джейн наполягає, що сам Павлічич, дотримуючись вічної традиції, запропонував їй одружитися.
- Вивчивши матеріали справи, ми впевнилися у тому, що саме Сара Джейн виявила ініціативу та запропонувала шлюб – і, як це стане зрозуміло з тексту далі, та пропозиція була більш співзвучною з наближенням до торгового прилавка, аніж до весільного вівтаря.

Як пишуть судді інших країн?

- Джордж Павлічич надав показання, що, коли Сара Джейн зачепила питання священного шлюбу, він заперечив на тій підставі, що він був занадто старий для неї. Вона ж відповіла, що різниця у їхньому віці не мала жодного значення, так як він "їй підходив". Більше того, Сара сказала, що її більше не цікавили "молоді хлопці" - вона вже була раніше одружена з молодим чоловіком, але їхній шлюбний човен розбився об скелі розлучення. Відтак, вона надавала перевагу старшим чоловікам. Джордж підходив. Йому було 75. Сарі Джейн було 26."

Ресурси:

- Група в фейсбуці “Як написати судові рішення: практичні поради” (модератори - 6 суддів Верховного Суду)
- Книга «Пиши, скорочуй» (М. Ільяхов, Л. Саричева) доступна в паперовому та електронному форматах і містить основні правила написання текстів простою мовою. Книга орієнтована більше на комерційну сферу, рекламу, але це не зменшує її цінності, бо правила «людської мови» однакові для будь-яких текстів.
- В США існує урядовий веб-сайт, присвячений простій мові (<http://www.plainlanguage.gov/>), і там є інструкція з написання офіційних текстів простою мовою.
- В Україні є відкритий телеграм-канал **Legal Writing**, який містить багато цінних рекомендацій щодо складання юридичних текстів, зокрема, йдеться й про просту мову їх викладення.

АФАНАСЬЄВА МАР'ЯНА

ПРАВОВА АРГУМЕНТАЦІЯ ТА ЮРИДИЧНЕ ПИСЬМО

практичні рекомендації
юристам, як писати
аргументовано, структуровано
та простою мовою

АО
АС

ЗМІСТ

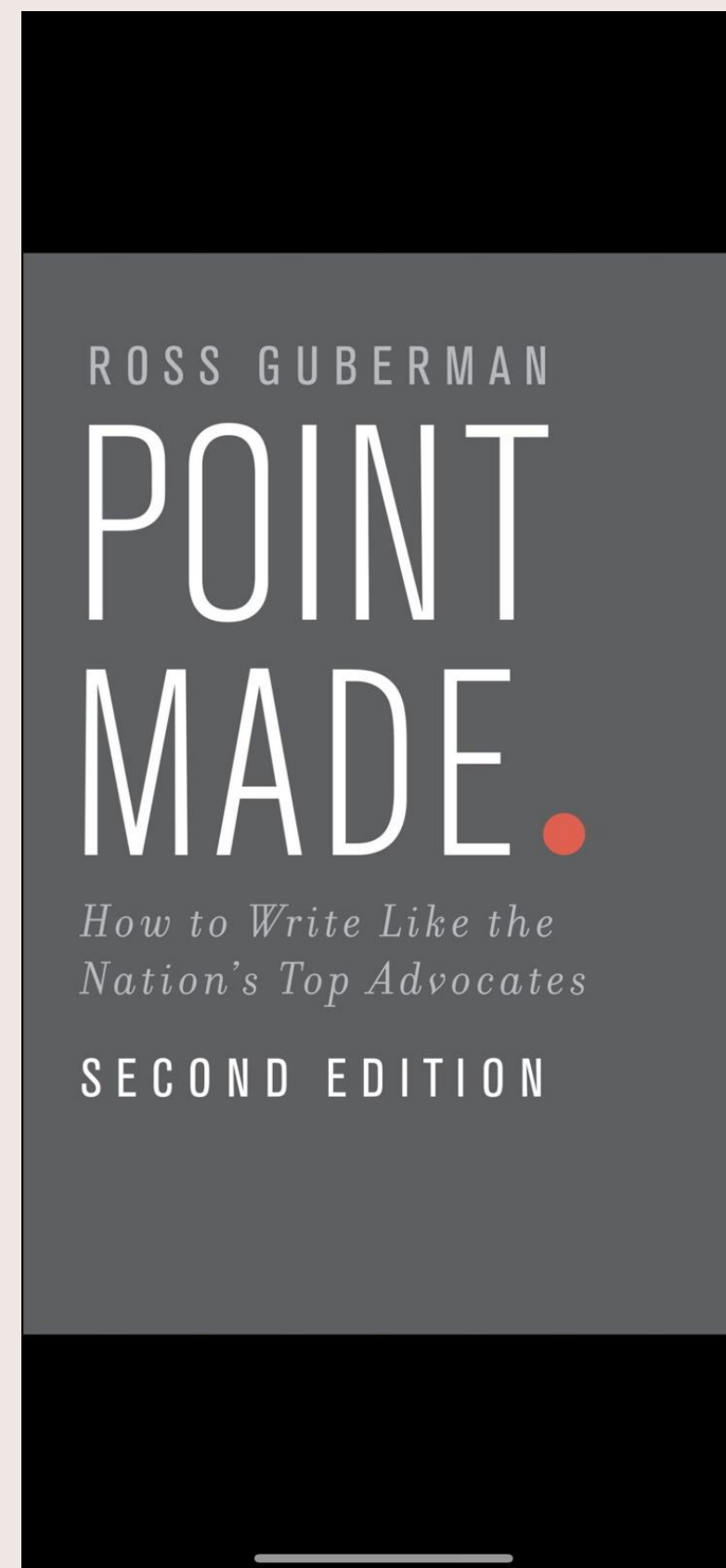
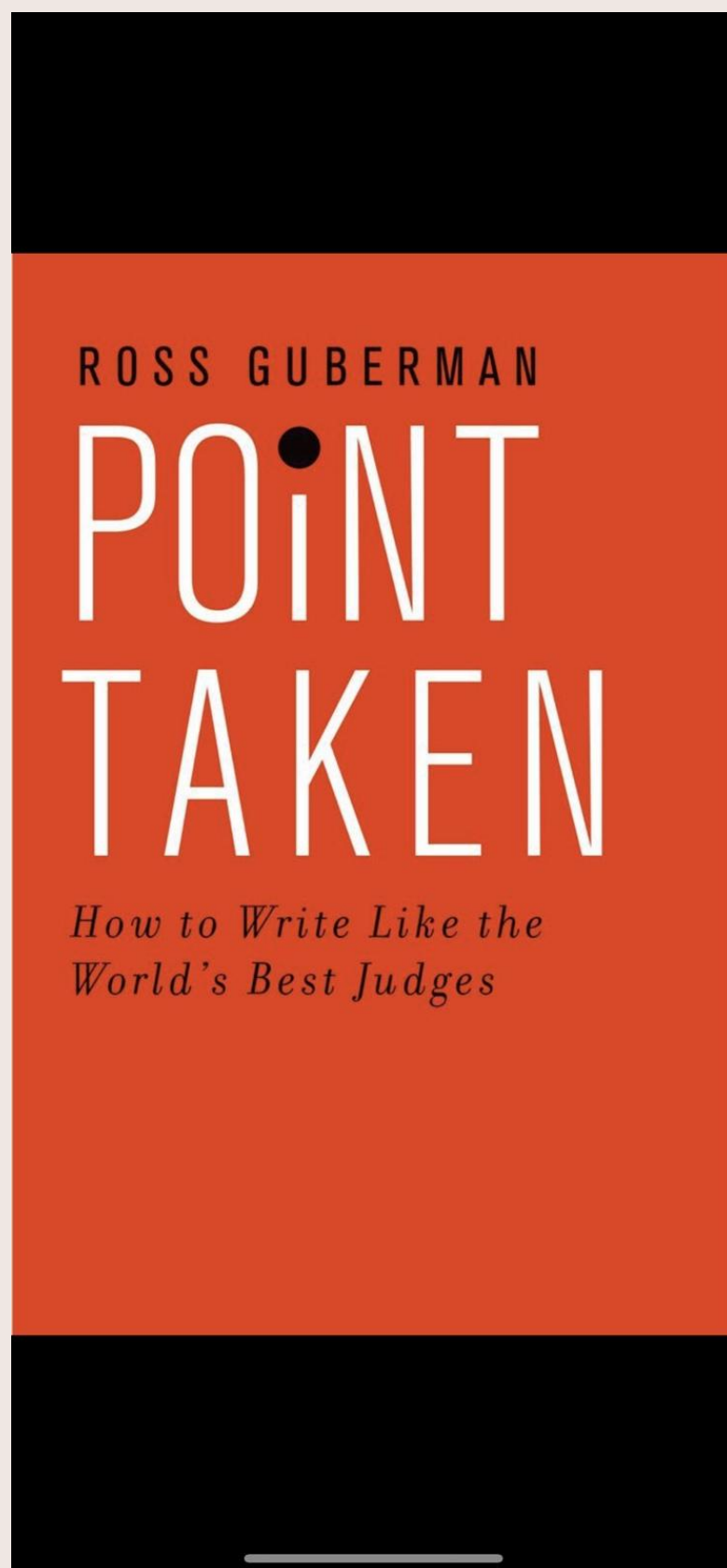
ПЕРЕДМОВА	4
ВСТУП	5
I. ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ (LEGAL ANALYSIS)	7
§ 1. МАТРИЦЯ «ФАКТИ – НОРМИ – ДОКАЗИ»	7
§ 2. СТОРІТЕЛІНГ ДЛЯ ЮРИСТА. РОБОТА З ФАКТАМИ	20
§ 3. РОБОТА З НОРМОЮ ПРАВА	28
§ 4. РОБОТА З ДОКАЗАМИ. СТАНДАРТИ ДОКАЗУВАННЯ	35
II. ПРАВОВА АРГУМЕНТАЦІЯ (LEGAL REASONING)	42
§ 5. СТРУКТУРА АРГУМЕНТАЦІЇ	42
§ 6. ФОРМАТИ ПРАВОВОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ (IRAC, CRAC, CREAC, CRuPAC)	49
§ 7. ЛІНІЯ АРГУМЕНТАЦІЇ	63
§ 8. ФОРМАТ КОНТРАРГУМЕНТАЦІЇ (CRARC)	68
§ 9. ОСОБЛИВОСТІ ЛІНІЇ АРГУМЕНТАЦІЇ ЗА ДЕЯКИМИ КАТЕГОРІЯМИ СПРАВ	71
III. ЮРИДИЧНЕ ПИСЬМО (LEGAL WRITING)	75
§ 10. СТРУКТУРА ЮРИДИЧНОГО ДОКУМЕНТА	75
§ 11. ПРОСТА МОВА ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ	86
§ 12. ЛАКОНІЧНІСТЬ, НІЧОГО ЗАЙВОГО	89
IV. ДИЗАЙН ЮРИДИЧНОГО ДОКУМЕНТА (LEGAL DESIGN)	93
§ 13. ТЕКСТУАЛЬНІ ІНСТРУМЕНТИ ДИЗАЙНУ	93
§ 14. ВІЗУАЛЬНІ ІНСТРУМЕНТИ ДИЗАЙНУ	97
§ 15. РЕДАГУВАННЯ ТА КОРЕКТУРА	102
ПІСЛЯМОВА	104
КРОК ЗА КРОКОМ	115
СПИСОК ДЖЕРЕЛ	116
ПОДЯКА	121
ПРО АВТОРА	122

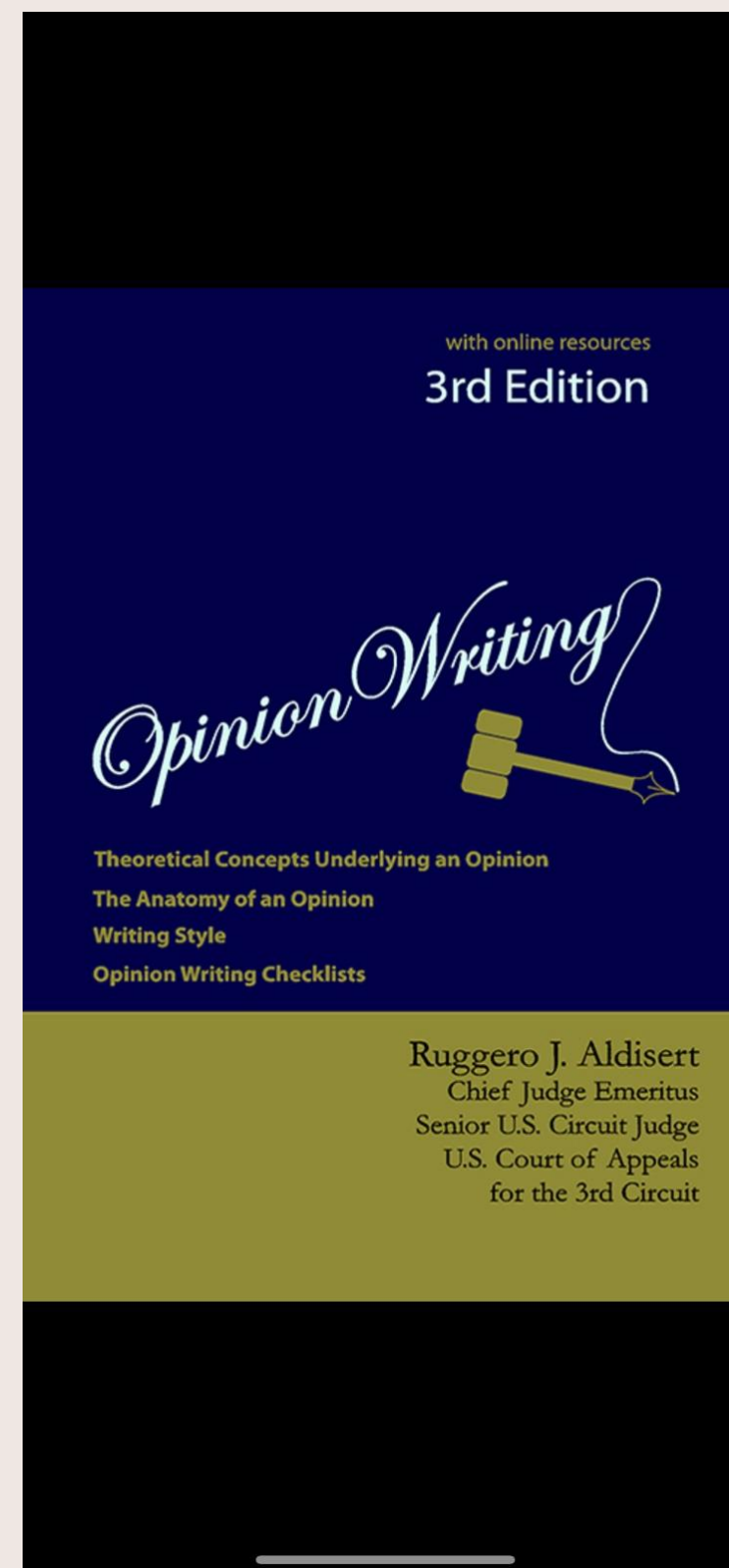
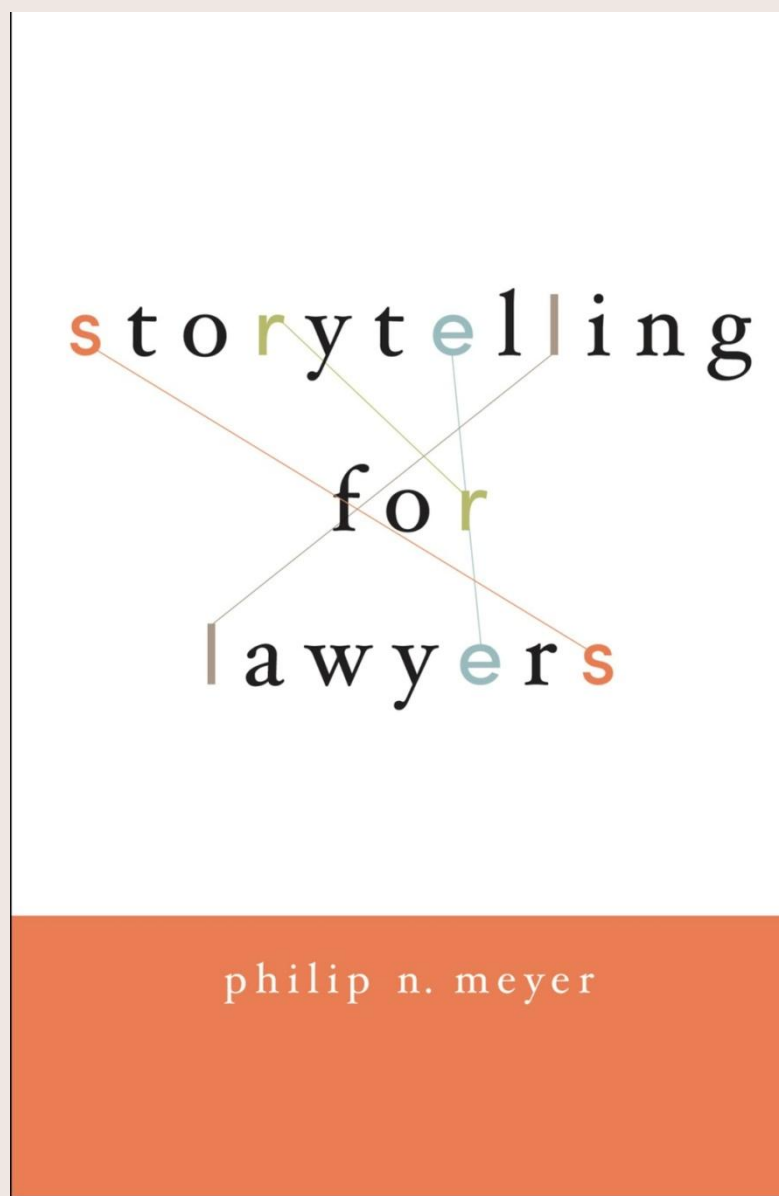
Reflections *on* Judging

*RICHARD A.
POSNER*

RICHARD A.
POSNER

HOW
JUDGES
THINK

Верховний
Суд

Дякую за увагу!